

INVITASJON

TIL UNDRING OG VANDRING

Denne boken er en invitasjon til undring over Guds barmhjertighet og nåde. Den inviterer til å vandre gjennom Bibelens fortellinger og lytte til menneskers erfaring i vår tid.

Nåde er det vi ikke kan fortjene. Vi får motta den uten kostnad eller prestasjon fra vår side. Det latinske ordet for nåde er *gratia*, som er blitt til vårt *gratis*. På italiensk og spansk er *gratia* blitt det vanlige ord for *takk*, og når spanjoler sier *gracias*, svarer den andre: *nada* – for intet.

Nåden er Guds frie gave til oss: ufortjent, ubetinget og ubegrenset. I vår prestasjonskultur kan det være vanskelig nok å ta til seg. De fleste av oss vil gjerne gjøre seg fortjent, både i forholdet til hverandre og i forholdet til Gud. Enklere blir det ikke når vi spør hvordan nåden får rom i vår daglige omgang med hverandre. Stiller vi krav og setter betingelser og grenser, eller tar vi imot og praktiserer nåden som ubetinget gave?

I den bibelske litteraturen står ordet nåde ofte ikke alene, men sammen med *barmhjertighet*. Stadig lyder bekjennelsen at Gud er «en barmhjertig og nådig Gud». En av profetene i Bibelen formidler bildet av det som ligger i ordet barmhjertig. Gud er som en mor og bærer sine barn i sitt hjerte og tett ved sin barm – *barm-hjertig*.

Guds forunderlige barmhjertighet og nåde er to sider av samme sak, de utfyller hverandre og tegner sammen et rikere bilde av den Gud som vil ha med oss å gjøre. I evangeliene får

Guds barmhjertighet et ansikt og nåden et navn: Jesu ansikt og navnet Jesus. Da hører det også med at Jesus sier at vi skal være barmhjertige slik vår himmelske Far er barmhjertig.

Paulus skrev til menigheten i Efesos og omtalte rekkevidden av denne nåden og barmhjertigheten. Han ba om at leserne av brevet må «bli i stand til å fatte bredden og lengden, høyden og dybden, ja, kjenne Kristi kjærlighet, som overgår all kunnskap». Han føyer til at Gud «kan gjøre uendelig mye mer enn det vi ber om og forstår» (Ef 3). Paulus' bønn er en invitasjon til oss om å la oss forundre og overraske av bredden og lengden, høyden og dybden i Guds nåde og barmhjertighet. Vi skal få oppdage og kjenne en kjærlighet som overgår det vi forventer.

Det er i dette landskapet jeg inviterer til vandring og undring. Når jeg beskriver det som et åpent landskap, omfatter det jevne og brede sletter så vel som dype dalfører og høye berg, både motbakker og lettere terreng. På vandringen i våre liv kan vi oppleve det trangt rundt oss, eller vi kan befinne oss i mørke og være nedfor. Men Paulus taler ikke bare om bredden og lengden, men også om dybden i Kristi kjærlighet. Når det er mørkt eller trangt rundt oss og vi er dypt nede, kommer nåden og barmhjertigheten oss i møte og åpner landskapet og veien videre for oss.

Boken inviterer til en *meditativ* vandring, og gjennomgående er det *bibelske fortellinger* som gir stoff til meditasjonen underveis. I sin bok om Bibelen understreker den engelske og jødiske professoren i litteratur Gabriel Josipovici at god litteratur ikke bare er litteratur. *God* litteratur involverer oss med våre liv og trekker oss inn i sin fortelling. Derfor leser vi igjen og igjen Shakespeare eller Ibsen, og vi samtaler om Hamlet og Nora. Slik er det også med Bibelens fortellinger, de involverer oss og er en kilde til stadig fornyelse. Det er med denne tilnærmingen jeg inviterer til meditativ vandring.

De enkelte kapitlene i boken er hver for seg små skritt i nådens forunderlige landskap. Med disse skrittene vil vandringen krysse noen grenser som vi ofte setter for oss selv i egne liv og omgivelser, overfor kristne i andre kirkesamfunn og i møte med

fattige, fremmede og lidende, så vel som mennesker av annen tro og annet livssyn.

I første del – *Undring* – begynner jeg med noen glimt av hvordan vi i dag forholder oss til og bruker ordet nåde. Det danner bakteppet for refleksjoner om vår tids fokus på menneskeverdet og menneskerettene og om forholdet mellom menneskeverd og gudstro. Hva innebærer det i kristen tradisjon at vi er ansvarlige, syndige og samtidig sårbare og sårede mennesker? Kan bildet av Gud som en streng dommer legge seg som en ring rundt nåden, kapsle den inn og bli noe vi frykter eller flykter fra? Kan Gud være barmhjertig og samtidig rettfærdig?

I neste del – *Vandring* – går jeg inn i den bibelske fortellingen i Det gamle og Det nye testamentet. Det vil kanskje overraske at bekjennelsen til Gud som «en barmhjertig og nådig Gud, langmodig og rik på miskunn og sannhet» går tilbake til Guds tale til Moses på Sinai i Andre Mosebok. Derifra går den som en rød tråd gjennom Det gamle testamentet og inn i Det nye, fram til Jesu liv og korsets og oppstandelsens mysterium. Denne røde tråden innebærer blant annet at det er en sterkere kontinuitet med jødisk tradisjon enn mange kanskje er vant til å tenke.

Tredje del – *Tro og handling* – tar sitt utgangspunkt i at lutheranere har satt *nåden* i sentrum, mens de senere pavene har gjort Guds *barmhjertighet* til nøkkelen til kristen tro. Men i den bibelske bekjennelsen står altså disse to ordene side om side: «... en barmhjertig og nådig Gud». Både nåden og barmhjertigheten er at han tar imot oss, og samtidig at han gjør noe med oss og utrustet oss til god gjerning. I dag åpner det for et større fellesskap mellom oss som kristne på tvers av våre kirkesamfunn. Vi kan tydeligere stå sammen med vårt vitnesbyrd i ord og handling.

Samtidig oppdager vi på nytt hvor sentral omsorgen for fattige og fremmede, foreldreløse, enslige og lidende er når Guds nåde og barmhjertighet omtales i Bibelen. Har jeg det samme blikket i mitt liv og i mine omgivelser? Får dette blikket prege oss når flyktninger banker på vår dør, når vi passerer tiggere i våre gater eller står overfor skjulte lidelser i våre nærmiljø? Da pave Johan-

nes XXIII åpnet Det andre Vatikankonsil i 1962, hentet han fram den gamle visjonen for kirkens liv og gav den ny gyldighet for vår tid: «Kirken er for alle og særlig de fattige.»

I fjerde del – *Fordypning* – går jeg videre inn i det åpne rom som nåden og barmhjertigheten skaper for tro og liv. Salmenes bok i Det gamle testamentet preges av et frodig språk i bønnens møte med Gud, og den gjenspeiler bredde og dybde i menneskers erfaring med sin klage, tillit og lovsang. Fra Salmenes bok som bønnebok går jeg til skriftemålet. Det er en arv Luther framhevet som en «dyrebar gave», og pave Frans omtaler det som «barmhjertighetens medisin» til oss når vi strever med våre liv. Der nestrettes søkelyset mot Den hellige ånds gjerning i verden og i den kristne menighet. Ånden er livgiver til alt som lever, den formidler tilgivelsens under, utrunder oss til livsutfoldelse og tjeneste, og den skaper både enhet og mangfold i den kristne kirke. Med våre begrensninger lar Ånden oss bli redskaper for Guds grenseløse nåde.

I femte og siste del – *Møter på tvers* – fortsetter vandringen med vårt forhold til mennesker av annen tro og annet livssyn, og fokus her er vår relasjon til jøder og muslimer. Bekjennelsen til Gud som barmhjertig og nådig er et kjerneelement i synagogens gudstro. Jeg spør: Hvor ble det av nåden hos Martin Luther i hans hatske utfall mot jødene, og hvordan kan vi ta deres tro på en nådig og barmhjertig Gud på alvor? Muslimer som ber de daglige bønnene, begynner hver bønn med den samme bekjennelsen: Gud er nåderik og barmhjertig.

For oss som kristne er det avgjørende at Jesus har vist oss og gir oss del i Guds barmhjertighet og nåde. Han har gitt nåden et navn og Guds barmhjertighet et ansikt. Selv sa Jesus at den som har sett ham, har sett hans himmelske Far, og for Det høye råd i Jerusalem vitnet Peter om Jesu oppstandelse og sa at det er «ikke gitt oss noe annet navn som vi kan bli frelst ved.» I det Jesus sa og gjorde, satte han ikke betingelser eller grenser for nåden og barmhjertigheten, men åpnet en vid horisont for tro og livsutfoldelse. Kristi kjærlighet har en bredde og lengde, høyde og dybde som overgår vår forstand, men vi skal få se og kjenne den.

Mitt håp er at denne bokens vandringer gjennom bibelske betretninger kan gi et lite bidrag til det, at Guds forunderlige nåde får rom i våre liv og setter barmhjertigheten i omløp i våre omgivelser.

UNDRING

GLIMT AV NÅDE

A *mazing grace, how sweet the sound.* Vi synger gjerne om den forunderlige nåden. Det var engelskmannen John Newton som skrev denne salmen for mer enn to hundre år siden, og med en folketone fra de amerikanske sørstatene synges den i dag på alle kontinenter. Den er oversatt til nynorsk og bokmål, men vi synger den også på dens originalspråk, og melodien trekker oss med i teksten: *I once was lost, but now I'm found; was blind, but now I see.*

Nå er det ikke ofte ordet *nåde* dukker opp i vår dagligtale. Kan det være at innholdet i ordet ligger så dypt i vår bevissthet at vi sjelden tar det i vår munn i hverdagen, men likevel synger om nåden når anledningen byr seg? Eller er ordet blitt for vagt, eller er den holdningen og de handlingene ordet gjenspeiler, i ferd med å forvitte?

I et Skavlan-program på NRK gav den britiske atferdsbiologen Richard Dawkins uttrykk for sitt forhold til ordet *nåde*. Dawkins er erklært ateist og blant annet kjent for bestselgeren *The God Delusion*. I samtalen med Skavlan uttalte han at naturen ikke har rom for *nåde*. Han understreket at *nåde* ikke er et ord i hans vokabular og et begrep vi ikke trenger.

Det motsatte av *nådig* er *nådeløst*. Jeg regner med at det er få som ønsker seg et samfunn og et fellesskap mellom mennesker som er *nådeløst* og *ubarmhjertig*. Likevel er det mange som spør: Er det ikke nettopp en slik utvikling vi ser på mange plan?

I boken *Banalitetens tyranni* tar Christian Borch et oppgjør med den nyliberalistiske markedskapitalismen som har fått prege vårt samfunn de siste tiårene. Den legger vekt på profitt, produktivitet og effektivitet, og Borch skriver om denne ideologien at den har prioritert «egosentrikernes maktutfoldelse på bekostning av balanse, rettferdighet og barmhjertighet».

Selv har vi lært at det er den sterkes rett som gjelder i naturen. Skal den sterkes rett også vinne i den videre utviklingen i vårt samfunn? Eller kan fokus på *nåde* og *barmhjertighet* bidra til å fornye tro, liv og fellesskap mellom mennesker?

I kristen tradisjon er nåde og barmhjertighet kjerneord, og i Bibelen står de side om side med miskunn, godhet, trofasthet og kjærlighet. Der handler det særskilt om Guds forunderlige nåde og store barmhjertighet. Men verken ordene eller saken kan begrenses til en snever åndelig eller religiøs sfære. De griper inn i våre hverdagsliv.

MELLOM LOVSANG OG KLAGE

I motsetning til Richard Dawkins tror jeg ikke at naturen eller det daglige fellesskapet mellom mennesker er uten barmhjertighet eller nåde. Av og til lurer jeg på om vi tar oss tid til å verdsette og bli overrasket over de små og store tegn på barmhjertighet som stadig møter oss og gjør livet verdt å leve. I lovsangen i Salmenes bok i Det gamle testamentet understrekes det: «Herren er god mot alle, barmhjertig mot alt han har skapt» (Sal 145).

Vi kan ikke leve uten solens varme, vannets livgivende krefter eller skog og trær som renser luften for oss. Jeg ser dyr som tar seg av ungene sine slik en mor og far viser omsorg for sine barn. Eller når et lite barn oppdager sin mor eller far, en bestemor eller bestefar og stråler opp, springer dem i møte og kaster seg i deres armer. Da tenker jeg at det er nåde for både den unge og den eldre. Ektefeller kan tilgi hverandre, og stridende parter kan legge en konflikt bak seg og begynne på nytt. Jeg har opplevd et helsevesen

der leger, pleiere og annet personell gjør hva de kan for å få oss på fote etter en sykdom eller ulykke.

Men disse sporene av barmhjertighet har en bakside. Det finnes også rop om nåde og barmhjertighet, ofte fortvilte rop fra dypet av menneskers liv. Med store bokstaver var *Mercy* skrevet på en plakat som ble holdt opp foran TV-kameraer av flyktninger bak et piggrådsgjerde sør i Europa. Ofte er ropene tause, men den som tar seg tid til å se, vil oppdage dem – ikke bare i blikket til et nakent barn blant ruiner i Aleppo eller en tigger på en T-banestasjon, men i øynene til en venn, en kollega, en nabo. Den svenske forfatteren August Strindberg skal ha oppfordret sine omgivelser: «Hava medlidenhet, ty varje människa haver sin strid.»

Ropet om nåde og barmhjertighet har også sin faste plass i den kristne gudstjenesten og har fulgt den kristne kirke fra dens første tid: «Kyrie eleison, Kriste eleison, Kyrie eleison!» Oversettelsen av dette greske utsagnet kan variere: Herre, vær oss nådig! Ha barmhjertighet med oss! Miskunne deg over oss! Dette bønneropet møter Jesus flere ganger. Slik roper spedalske og tiggere til ham, og Jesus stopper opp, tar seg tid, lytter og hører deres bønn. Ropet er der i Jesu fortelling om fariseeren og tolleren i templet, i fariseerens klage, og vi møter det mange steder i Salmenes bok i Det gamle testamentet.

I gudstjenesten og i Bibelens skrifter står dette klageropet side om side med takken og lovsangen til Gud. Begge deler er der, både *Kyrie*-ropet og lovsangens *Gloria*. I denne spenningen lever vi. Både i klagen og i takken handler det om å oppdage rekkevidden av Guds nåde og barmhjertighet.

NÅDE FOR RETT?

Jeg har vokst opp med ordet nåde og sangene om nåden i vår salmeskatt. Men ord som er blitt en del av vårt mentale tankesett, kan komme til å stivne og gjøre at rekkevidden av det ordene signaliserer, blir borte. Ord eller uttrykk som er preget av tradisjonens

tyngde, kan også vekke ulike tanker og følelser, og da ikke bare positive, alt etter den bakgrunnen vi bærer med oss.

Nåde og barmhjertighet er positivt ladede begreper i vår kristne tradisjon. Nåden er framfor alt at Gud uten fortjeneste fra vår side tar oss inn i samfunn med seg selv, er nærværende i våre liv og vil bære oss med sin barmhjertighet. Det har han vist oss gjennom Jesus Kristus, og det er dette Jesu liv og gjerning for oss og i oss handler om.

Sentralt i nådebegrepet er at Gud tilgir og ønsker å tilgi vår synd og våre brudd på hans vilje, både overfor Gud og overfor vår neste. Men det kan også skje at bildet av en streng og straffende Gud dukker opp i bakgrunnen, og det kan være vanskelig å fatte at nåden er grenseløs. Så legger bildet av den strenge Gud seg som en skremmende ring rundt nåden, kapsler den inn og blir noe vi frykter eller flykter fra.

Det er kanskje ikke så merkelig at tanken på straff dukker opp som bakteppe. Vi kan selv tale om «å la nåde gå for rett». Da jeg var gutt i Trondheim på slutten av femti-tallet, kunne det skje at det ble slåsskamp i gutteflokkene. Da hendte det også at han som ble liggende under, ropte til den sterkere som lå over ham, og til omgivelsene: «Nåde!» I dag er det nok sjelden dette ropet høres når gutter måler sine krefter på hverandre, men den gangen skjedde det, og ofte fikk ropet den ønskede virkningen. Den svakere hadde innrømmet sin svakhet, den sterkere hadde fått vist sin styrke, og kampen var over. Den samme språkbruken kom til orde når noen sa: "Nåde deg!" Det betyr: Om du ikke gjør som jeg sier, skal du få kjenne det!

Benådning er også et begrep i vårt rettspråk. I følge Grunnlovens § 20 kan Kongen i Statsråd *benåde* forbrytere etter at dommen er felt. Denne benådningen innebærer at straffen blir ettergitt eller gjort betinget med to års prøvetid (Straffelovens §§ 22–24). Rettslærde understreker at muligheten til benådning er ment som en sikkerhetsventil i strafferetten. Benådning skal hindre at straffen blir fullbyrdet dersom det vil være særlig urimelig eller uheldig på grunn av ekstraordinære omstendigheter. Den

vanligste begrunnelsen for benådning er at den domfelte er varig soningsudyktig av medisinske årsaker, eller at det har oppstått uvanlig byrdefulle familieforpliktelser for den dømte.

Hvert år kommer det mange søknader om benådning, gjerne over hundre. Justisdepartementet har myndighet til å avslå, og normalt er det kun et fåtall som slipper gjennom nåløyet og ender med at Kongen benåder. For flere av disse er benådningen gjort betinget, med en prøvetid på to år.

Når vi i kristen sammenheng omtaler Guds nåde som tilgivelse for vår synd, ligger det også et element av ettergivelse av straff. Vi skal ikke se bort fra at dette er noe av bakgrunnen for uttrykket benådning i rettslig sammenheng. Gud omtales i Bibelen også som dommer. Men er det mulig at vår forestilling om Gud som dommer er sterkere preget av straff for synderen enn av oppreisning for den som har opplevd urett, og at nåden kun blir en trang sikkerhetsventil overfor Gud? Og om Gud tilgir og ettergir, er det betinget av en plettfri prøvetid? Kan det hende at vi med vår utpregede rettstenkning i vår relasjon til Gud og hans gaver kan komme til å fortegne og innsnevre rekkevidden av Guds nåde og barmhjertighet?

BENÅDET

I vår allmenne språkbruk dukker ordet nåde også opp i en ganske annen sammenheng. Vi kan si om forfattere, musikere og billedkunstnere at de er *benådet*, ja, også *gudbenådet*. I møte med en roman, et musikkstykke eller et kunstverk opplever vi at vi blir berørt, og at dette var inspirert. Norsk synonymordbok oppgir «inspirert, rikt utrustet, velsignet» som synonymmer til *benådet*.

De som slik er *benådet*, har mottatt en særskilt gave, de er *begavet* og utfolder denne gaven i sin kunst. Når disse talentene utfoldes og vi får del i dem, blir de en gave til det større fellesskapet. Samtidig blir jeg meg bevisst det en jødisk vismann har satt ord

på: «Ethvert menneske er noe enestående, og dets kall i verden er å utfolde de gavene Gud har gitt det.» Guds barmhjertighet mot sin skapning innebærer at ethvert menneske er særskilt utrustet og skal få leve ut de gavene Gud har gitt det, ikke som et eliteprosjekt, men som et livsprosjekt. Er vi årvåkne for denne rikdommen?

Det nye testamentet og kristen tradisjon taler også om en særlig benådning, om særskilte *nådegaver*. Her handler det om den utrustningen som Den hellige ånd gir til enhver som tilhører Jesus Kristus og følger i hans spor. Disse gavene er like mangfoldige som de naturlige gavene Gud utrunder hvert menneske med. Når Paulus omtaler nådegavene, nevner han den profetiske gaven, barmhjertighetens tjeneste (diakoni), gaven til å undervise og gaven til å trøste og oppmuntre, gaven å gi av sitt eget og gaven til å lede (Rom 12). Andre steder nevner han andre gaver. Listen er med andre ord ikke fullstendig. Paulus tegner bildet av menigheten som én kropp med mange lemmer der hvert lem har fått sin gave eller oppgave.

Disse nådegavene står ikke i motsetning til de naturlige gavene som Gud utrunder hvert menneske med, men utvider horisonten for den kristnes liv og plass i menigheten. Nådegavene er derfor heller ikke noe eliteprosjekt, men et livsprosjekt i den kristne menighet og for det enkelte menighetslem. Når Paulus i sitt første brev til korinterne har omtalt mangfoldet av nådegaver, sier han at vi skal være ivrige etter å ta imot disse gavene. Samtidig følges kapitlet om nådegavene av kjærlighetens høysang i dette brevet. Paulus understreker det som skal gjennomsyre disse gavene og framfor alt prege våre liv i ord og gjerning: «Så blir de stående, disse tre: tro, håp og kjærlighet. Men størst blant dem er kjærligheten» (1 Kor 12; 13).

«DU ER MIN NÅDE»

Ved 500-årsmarkeringen av reformasjonen i Bergen i mars 2017, holdt statsminister Erna Solberg en tale jeg også vil karakterisere

som benådet. Hun knyttet an til reformasjonsarven og aktualiserte nåden: «I et moderne, demokratisk og mangfoldig samfunn som vårt, rommer nåde for meg også raushet, barmhjertighet og nestekjærlighet. Evnen til å se et annet menneske.» Da hadde hun i innledningen til sin tale allerede uttrykt: «I kristendommen er nåde Guds tilgivende kjærlighet. Det er for meg, personlig, noe veldig vakkert [...]. Nåde er en mektig, forsonende kraft fordi den fyller et grunnleggende, menneskelig behov: behovet for å bli sett, akseptert og elsket for den vi er.»

Nåde som en relasjon preget av barmhjertighet og kjærlighet brettes ut i en roman som forfatteren Linn Ullmann gav ut for noen år siden, og som nettopp har tittelen *Nåde*. I dette litterære mesterverket får vi følge den aldrende Johan Sletten i hans kamp med sin sykdom på vei mot døden. Han har en karriere bak seg som ikke helt vellykket journalist, og nå preges hans utseende og dager av den tiltagende sykdommen. Kona Mai er lege, en viljesterk og profesjonell kvinne. «Ofte tenkte Johan at Mai var hans nåde. Hun var hans nåde, han var hennes byrde.» Mai på sin side bruker ikke ordet nåde om Johan, men gjentar: «Du er nå en gang min Johan, du.» Og dialogen er fortettet: «Forakter du meg, Mai? – Aldri, sa hun og la armen rundt ham. Aldri!»

Romanens lavmælte og overraskende slutt reiser nye spørsmål om nåde og menneskets verdighet når livet ebber ut. Forfatteren er særdeles sparsom med å bruke ordet nåde, og det skjer i første rekke i nevnte sekvens som dermed blir et slags klimaks: «May var hans nåde», og Ullmanns varme beretning om de to får på mange måter et evangelisk preg. Om Johan ser på seg selv som Mays byrde, må hun stadig gjenta: «Du er nå en gang min.»

For meg peker Linn Ullmanns fortelling om Johan og May indirekte mot ham som i dypeste forstand er vår nåde. I den tidlige kirken gav de *Jesus* også navnet *Nåden*. Om vi så vil si at vi er byrden Kristus må bære, vil han også svare: «Du er nå en gang min!» Han sier: «Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, og jeg vil gi dere hvile» (Matt 11). Guds Sønn ble menneske og gikk veien til kors og oppstandelse for å være Guds

nåde til oss, for å fri oss fra det onde og bære oss gjennom liv og død med sin barmhjertighet.

AMAZING GRACE

Jeg begynte med en henvisning til *Amazing grace* av John Newton (1725–1807) og avrunder her med hans beskrivelse av den forunderlige nåden. Salmen har sin bakgrunn i Newtons eget liv. Som 11-åring ble han tatt med til sjøs av sin kaptein-far, levde et utsvevende liv som ung sjømann og regnet seg nærmest som ateist. I Vest-Afrika ble han tatt til slave, men ble etter en tid fridd ut av slaveriet. På sjøreisen hjem kom skipet i storm og holdt på å gå under. Newton våknet midt på natten da båten tok inn mengder av vann. Han ropte til Gud, skipet ble reddet og Newton kom hjem til England, fortsatt en ung mann i 20-årene.

I noen år etter hjemkomsten var Newton involvert i slavehandel, men tok så et oppgjør med slaveindustrien og kjente seg kalt til et virkeområde med motsatt fortegn, til å bidra til menneskers frihet. Han ble en av de ledende evangeliske prestene i den anglikanske kirke og skrev utallige salmer. Det var i denne tiden *Amazing grace* ble til. Han gikk også sammen med William Wilberforce i front for avskaffelse av slaveriet – noe det britiske parlament vedtok like før han døde i 1807.

Det er dette som er bakgrunnen for salmen om Guds forunderlige nåde, og som har gjort fortellingen om Newton og salmen til både musikal og film. Newton er konkret i sin beskrivelse av nåden. Han hadde vært slave, i skipsnød og kjent seg som en usling eller stakkar (*wretch*) da han ble berget: «*Amazing grace [...] that saved a wretch like me!*» Når Trygve Bjerkrheim oversetter denne første strofen til nynorsk, blir det til «Å nåde, underfull og stor som fann meg i mi synd». John Newton kunne nok også istemt dette utsagnet, men er langt mer konkret i beskrivelsen av sin erfaring. Han ble berget eller frelst (*saved*) som en usling eller stakkar i nød, og fra mange farer, slit og snarer eller fristelser. Med

sitt jordnære språk viser Newton at det er selve livet som står på spill, og at Guds nåde er en nøkkel og en port til nytt liv.

Amazing grace er en *salme*, og salmene er skrevet for at vi skal synge og kunne kjenne oss igjen, om våre omstendigheter er annerledes enn den faktiske historien som er salmedikterens egen bakgrunn. Det gjelder også når vi får synge at «jeg var fortapt, men ble funnet, var blind, men får nå se». Her bruker Newton bilder fra Jesu lignelser og gjerninger og bretter ut nådens inngripen i våre liv. Som sau som hadde gått seg vill, men ble funnet av gjeteren (Luk 15), var han selv fortapt, men ble funnet og berget. Som tiggeren ved Jeriko (Luk 18), hadde han vært blind, men fikk øynene åpnet. Begge deler er Guds forunderlige nåde og speiler det som bor i Guds hjerte og vilje for oss.

Lenge etter sin omvendelse på båten forteller Newton at det tok tid før nåden modnet i ham og fikk de nødvendige konsekvenser. Likevel ble dette det mest skjellsettende øyeblikket i hans liv:

*'Twas grace that taught my heart to fear,
and grace my fears relieved.
How precious did that grace appear,
the hour I first believed.*

I dette fortattede og paradoksale utsagnet spiller Newton på to forskjellige dimensjoner i «frykt» som vi i vårt språk får fram med distinksjonen mellom frykt og ærefrykt. Frykt er som regel angst, å være redd. Ærefrykt derimot handler om respekt, ærbødighet og tillit. Men siden substantivet ærefrykt ikke har noe parallelt verb, kan vi også tale om «å frykte Gud», men da nettopp ikke som angst eller redsel, men som respekt, ærbødighet og med tillit. Newtons mesterlige formulering hjelper meg her også til å se dypere. Tanken på den strenge og straffende Gud kan skape angst. Newtons omvendelse kom i møte med Gud som den nådige og barmhjertige, og det var nåden som skapte ærefrykt i nøden og fordrev angsten. Ærefrykt for Gud er å ære Gud slik at frykten tas

bort. Nåden erstattet frykten med ærefrykt og en ny tillit til Gud i livets åpne landskap.

Det er denne tilliten Newton utfolder i de siste versene av sin salme: «*Grace will lead me home.*» Nåden er Guds løfte om godhet og at han vil gå med oss på vandringen. Guds nåde er også den faste grunnen for håpet som går utover vår vandring her og nå. Én dag skal vi være framme og endelig hjemme hos Gud og delta i lovsangen i Guds evige rike. Elleve år etter at han skrev salmen, føyde Newton selv til et nytt siste vers:

*When we've been there ten thousand years,
bright shining as the sun,
we've no less days to sing God's praise
than when we first begun.*

Med disse glimtene har jeg gitt et første og foreløpig blikk inn i nådens og barmhjertighetens åpne landskap: Her er det rom for både klage og nød, for lovsang og glede, både i forhold til Gud og i vår relasjon til hverandre og våre omgivelser. Det kan være smertefullt når vi med rettssalen for vårt indre øye ser for oss Gud som dommer og møter andres dom. Men det er også frigjørende å oppleve tilgivelse og at den som da tar imot oss og omfavner oss, ikke er en streng dommer, men en nådig Far eller et barmhjertig medmenneske. Nåde og barmhjertighet handler også om det Gud utruker oss med som mennesker og som lemmer på Kristi kropp, både naturlige gaver og særskilte nådegaver.

Newtons salme førte oss – nærmest i bokstavelig forstand – «på dypere vann». I møtet med Guds nåde er det selve livet som står på spill. I vår nød griper Gud inn med sin forunderlige nåde, og hans barmhjertighet åpner opp for livets utfoldelse med en ny tillit og håp for det som ligger foran.

RETTFERD OG MENNESKEVERD

Troen på Gud har vært en forankring for menneskers liv og et orienteringspunkt i vår kultur. Men i dag, sies det, er det ikke mange som strever med å finne en nådig Gud slik Martin Luther gjorde. I dag er det *mennesket* som står i fokus – menneskets verd, verdighet og menneskerettene. En gjennomgående sekularisering i europeisk kultur har medført at troen på Gud ofte henvises til privatlivets sfære, mens menneskerettene ansees som universelle. Men kan det hende at kristen gudstro og menneskets verd har mer med hverandre å gjøre enn det som tas for gitt?

Med dette spørsmålet som utgangspunkt, retter jeg her først søkelyset mot menneskeverdet i spenningen mellom den enkeltes frihet og vår avhengighet av hverandre. Da melder også spørsmålet seg om hvordan vi møter ondskapens realitet i våre liv og samfunn, og hva troen på Gud innebærer for rett og rettferd her og nå og under evighetens synsvinkel.

Det bibelske bildet av Gud som nådig, barmhjertig og samtidig rettferdig vekker vår undring. Bibelsk gudstro lar denne undringen også gjelde synet på mennesket. Allerede i Det gamle testamentet heter det: «Hva er da et menneske, siden du kommer det i hu, et menneskebarn, siden du tar deg av det? Du gjorde ham lite ringere enn Gud og kronet ham med ære og herlighet» (Sal 8). Vandringen i dette kapitlet munner derfor ut i en reflek-